

แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง " การรับรู้ทางบทบาทและทัศนคติระหว่างกลุ่ม" ไคโซ
แนวความคิดดังต่อไปนี้ คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
2. แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ระหว่างบุคคล

แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

ทัศนคติอาจให้คำจำกัดความได้ว่าหมายถึง ระบบการจัดรูปประสบการณ์ และ
พฤติกรรมของบุคคลที่ค่อนข้างคงที่ ที่มีต่อบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์เฉพาะอย่างหนึ่ง
อย่างใด¹ แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคตินั้นมาก จึงมีผู้ให้
ความหมายของ "ทัศนคติ" แตกต่างกันตามความเชื่อของตนเอง ดังนี้คือ

2

L.L. Thurstone

ทัศนคติเป็นผลรวมทั้งหมดของมนุษย์เกี่ยวกับความรู้สึก อคติ ความคิด ความ
กลัวตลึงบางอย่าง การแสดงออกทางคำพูดเป็นความคิด
และความคิดนี้เป็นสัญลักษณ์ของทัศนคติ ดังนั้น ถ้าเราอยากจะวัดทัศนคติ
เราก็สามารถทำได้โดยวัดความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

---

¹โยธิน ศันสนยุทธ และ จุมพล พุฒินทร์สิน, จิตวิทยาสังคม (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2524), น. 43.

²L.L. Thurstone, "Attitudes Can Be Measured,"
American Journal of Sociology 33 (1928), p.531.

3

L.L.Thurstone

ทัศนคติเป็นระดับของความมากน้อยของความรู้สึกในค่านวกและลบที่มีต่อสิ่ง
หนึ่ง (Psychological object) ซึ่งอาจจะเป็นอะไรก็ได้หลายอย่าง
เป็นต้นว่า สิ่งของ บุคคล บทความ องค์การ ความคิด ฯลฯ ความรู้สึก
เหล่านี้ ผู้รู้สึกสามารถบอกความแตกต่างว่า เห็นด้วย หรือ ไม่เห็นด้วย

4

G.Murphy, L.Murphy และ T.Newcome "ทัศนคติหมายถึง วิถีทาง
หรือความพร้อมในการเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง"

5

Kretch และ Crutchfield "ทัศนคติเป็นผลรวมของกระบวนการที่ก่อให้เกิด
เกิดสภาพการสนใจ อารมณ์ การยอมรับและความรู้ความเข้าใจ (cognitive) ซึ่ง
กระบวนการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ของบุคคล"

6

D. Katz และ E. Scotland "ทัศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงหรือ
แนวโน้มในการจะประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ของสิ่งนั้นในทางใดทางหนึ่ง"

---

³
L.L.Thurstone, "Comment," American Journal of
Sociology, 52 (1946) : 39.

⁴
G.Murphy, L.B. Murphy and T.M.Newcome, Experimental
Social Psychology (New York : Harper, 1937), p.887.

⁵
D.Kretch and R.S. Crutchfield, Theory and Problems
in Social Psychology (New York: McGraw - Hill, 1948), p.152.

⁶
D.Katz and E. Scotland. "A Preliminary Statement of
a Theory of Attitude Structure and Change." in S.Koch (Ed.)
Psychology: A Study of a Science, Vol.3 (New York: McGraw - Hill,
1959) : p. 482.

7
Milton Rokeach ให้ความหมาย "ทัศนคติ" ว่าเป็นการผสมผสาน หรือการจัดระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้ จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

ตามคำจำกัดความของ Rokeach นี้ เขาได้ให้ความหมายของความเชื่อว่าเป็นส่วนประกอบในตัวบุคคล ซึ่งอาจจะรู้ตัวว่ามีหรือไม่รู้ตัวก็ได้ แต่สามารถจะรู้ว่ามีได้จากการที่บุคคลนั้น พูด หรือ กระทำ ไม่ว่าความเชื่อจะออกมาในรูปลักษณะใด (อธิบายหรือประเมินค่า หรือสนับสนุน) ก็ตาม แต่ละลักษณะจะเป็นส่วนที่กำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปเกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์นั้น ๆ Rokeach เชื่อว่า ความเชื่อจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดบุคคลกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไป ถ้าได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสม

จากคำจำกัดความของนักทฤษฎีที่ศึกษาเรื่อง "ทัศนคติ" ทั้งหลาย พอสรุปคำจำกัดความโดยรวม ๆ ดังนี้คือ "ทัศนคติ เป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก" จากคำจำกัดความนี้พอจะแยกแยะองค์ประกอบของทัศนคติเป็น 3 ประการด้วยกัน คือ⁸

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Component) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดประเภทประสบการณ์ทางการรู้การเข้าใจที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ ความเชื่อหรือ ความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ (Affective Component) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึก และอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกับองค์ประกอบทางการรู้การเข้าใจ

7

Milton Rokeach, Beliefs, Attitudes and Values

(San Francisco: Jossey - Bass, 1970), p.112.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2526), น.3.

3. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออก เช่น พฤติกรรมการเลือก พฤติกรรมการตัดสินใจ เป็นต้น

ดร.สตีล⁹ นิยามญาติ โคลกล่าวถึงการมองทัศนคติในแง่ของมิติ (Dimensions of Attitudes) ว่าทัศนคติแบ่งออกได้เป็น 7 มิติ คือ⁹

1. ในแง่ของความเข้มข้น (Intensity) เมื่อนักวิชาการมองทัศนคติตามมิตินี้ เขามองว่า ทัศนคตินี้มีความแข็งแกร่งมากน้อยขนาดไหน ทัศนคติของบุคคลมีความรู้สึกแรงอย่างไร

2. ในแง่ขนาด (Magnitude) ทัศนคติถูกมองในแง่ที่ว่า ขนาดหรือขอบข่ายของทัศนคตินี้มีความกว้างขนาดไหน เช่น บุคคลคนหนึ่งอาจจะมีทัศนคติต่อสถานการณ์บางอย่างในลักษณะสุดสาย (extreme) ในขณะที่บางคนอาจจะมีทัศนคติต่อสถานการณ์นั้น ๆ ในระดับกลาง ๆ

3. ในแง่ความเด่น (Salience) การพิจารณาทัศนคติตามมิตินี้ มองว่าทัศนคตินี้มีความเด่น หรืออยู่ในความรู้สึกของบุคคลอย่างไร ทัศนคติที่เด่น ๆ ของบุคคลก็ได้แก่ทัศนคติที่บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดอยู่เสมอ ซึ่งผิดกับทัศนคติที่ไม่มี ความเด่น ชัดเจน ๆ เจาะตัวจะรู้สึก หรือนึกถึงมันสักครั้ง

4. ในแง่ความเป็นแกนสำคัญของชีวิต (Centrality) ทัศนคติบางอย่างมีสถานภาพที่สูงมาก ในแง่ที่ว่า เวลาที่บุคคลจะมองโลกมองชีวิต จะใช้ทัศนคตินั้นเป็นหลักในการมอง ทัศนคตินี้จะเป็นส่วนหนึ่งของมโนภาพของบุคคล (Self concept)

5. ในแง่ของไตรมิติ อันได้แก่ องค์ประกอบทางด้านความรู้ความเข้าใจ ทางด้านความรู้สึก และทางด้านกรกระทำ (The Cognitive, Affective, Behavioral Trichotomy) การมองทัศนคติ มิติทั้ง 3 นี้ เป็นการมองในแง่ของความเชื่อ ความคิดเห็น

⁹ดร.สตีล นิยมญาติ, จิตวิทยาสังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, 2524), น.56 - 57.

ในแง่ความรู้สึก และในแง่ของการกระทำ หรือพฤติกรรมนั่นเอง

6. ในแง่ของการสำนึก (Consciousness) ตามมิตินี้ หัตถ์คนคิดจะถูกมองว่า หัตถ์คนคิดนั้นอยู่ในสำนึก ไม่อยู่ในสำนึก หรืออยู่ในสำนึกเพียงบางส่วน หรือไม่อย่างไร

7. ในแง่ของความมั่นคง (Stability) ในการพิจารณาหัตถ์คนคิดตามมิตินี้ นักวิชาการจะพิจารณาว่า หัตถ์คนคิดนั้น ๆ มีความทนทาน ยืดหยุ่น หรือยากง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงมากน้อยขนาดไหน อย่างไร

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเกิดหัตถ์คนคิดพบว่า ตัวกำหนดทางสังคมและเศรษฐกิจ และบุคลิกภาพมีผลต่อหัตถ์คนคิด เช่น อายุ เพศ สถานภาพทางสังคม ทั้งนี้เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า บุคคลแตกต่างกัน ปฏิกริยาของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า หรือข่าวสารอย่างเดียวกันย่อมจะไม่เหมือนกัน ดังนั้นผลที่จะมีต่อการเกิดหรือต่อการเปลี่ยนแปลงหัตถ์คนคิดย่อมจะแตกต่างกัน¹⁰

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท

Ralph Linton นักมานุษยวิทยาเป็นคนแรกที่ให้แนวความคิดเรื่องสถานภาพ หรือฐานะ (Status) และ บทบาท (Role) Linton เห็นว่า สถานภาพเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึงฐานะ หรือตำแหน่งที่เฉพาะเจาะจง ส่วนบทบาทเป็นการแสดงลักษณะที่เคลื่อนไหว (dynamic) ของสถานภาพ บทบาทและสถานภาพเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เพราะไม่มีบทบาทใดที่ปราศจากสถานภาพ หรือไม่มีสถานภาพใดที่ปราศจากบทบาท ทุก ๆ คนจะเป็นเจ้าของบทบาทต่าง ๆ มากมาย แต่ขณะเดียวกันก็จะ

¹⁰ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, อังแล้วเชิงอรรถที่ 8, น.93.

¹¹ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จาริส กวางสุวรรณ และ สุทธิพงษ์ ธรรมานุสรณ์, จิตวิทยาสังคม (กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, 2522), น.48.

มีบทบาทหนึ่งที่เป็นตัวแทนของบทบาททั้งหมด และเขาคัดเลือกในการกระทำต่าง ๆ หรือ การคาดหวังต่าง ๆ จากบทบาทนี้

สุรพล พุ่มคำ¹² ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทและหน้าที่เป็นของคู่กัน ซึ่งกำหนดควบคุมกับตำแหน่งที่บุคคลนั้น ๆ จะได้รับ บทบาทเป็นเงื่อนไขที่บุคคลดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องทำ รวมทั้งสิทธิต่าง ๆ ที่ได้รับมาพร้อมกับตำแหน่งซึ่งเป็นสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

สุชา จันทรโสม และสุรางค์ จันทรโสม¹³ ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทมีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำ นั่นคือ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใด อยางไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนด

✓ Cohen¹⁴ ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาท (Role) หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นสำหรับผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องปฏิบัติ

✓ Broom และ Selznick¹⁵ ได้ให้คำอธิบายเรื่องบทบาทไว้ดังนี้

¹² สุรพล พุ่มคำ, บทบาทของสภาการฝึกหัดครู (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตภาค ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), น. 19.

¹³ สุชา จันทรโสม และ สุรางค์ จันทรโสม, จิตวิทยาสังคม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพรวพิทยา, 2520), น. 46.

¹⁴ Bruce J. Cohen, Introduction to Sociology (New York : McGraw - Hill, 1979), p.35.

¹⁵ Leonard Broom and Phillip Selznick, Sociology (New York : Harper & Row Publisher Inc., 1977), p.34 - 35.

1. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้

2. บทบาทที่ควรกระทำ (the perceived role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจจะไม่ตรงตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้

3. บทบาทที่กระทำจริง (the performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

*Berlo¹⁶ ได้ให้คำอธิบายเรื่องบทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้ (role prescriptions) คือบทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง

2. บทบาทที่กระทำจริง (role description) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ

3. บทบาทที่ถูกละหวัง (role expectations) คือ บทบาทที่ถูกละหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรจะกระทำอะไร

Cohen¹⁷ ได้ให้คำอธิบายเรื่องบทบาทไว้ดังนี้

การที่สังคมได้กำหนดเฉพาะเจาะจงให้เราปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด (prescribed role) ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น เรายังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง (enacted role) เป็นวิธีการ

¹⁶ David K. Berlo, The Process of Communication (New York : Holt, Rinehart & Winston Inc., 1966), p. 153.

¹⁷ Bruce J. Cohen, op cit., footnote 14, p.36.

ที่บุคคลใดแสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนด (prescribed role) กับบทบาทที่ปฏิบัติจริง (enacted role) นั้น อาจมีสาเหตุมาจาก

1. บุคคลขาดความเข้าใจในส่วนของบทบาทที่ต้องการ (Lack of understanding)
2. ความไม่เห็นด้วย (not to conform) หรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
3. บุคคลไม่มีความสามารถ (inability) ที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Dressler และ Willis¹⁸ ได้ให้คำอธิบายเรื่องบทบาทไว้ดังนี้ การที่บุคคลถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมตามบทบาทนั้น เรียกว่า บทบาทที่ถูกคาดหวัง (role expectancy) และการแสดงออกทางพฤติกรรมหรือการตอบสนองต่อบทบาทที่ถูกคาดหวัง เรียกว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริง (role performance) บทบาทที่ปฏิบัติจริงอาจทำได้ครบถ้วนหรือไม่ครบตามบทบาทที่ถูกคาดหวังก็เป็นได้

Popenoe¹⁹ ได้ให้คำอธิบายเรื่องบทบาทไว้ดังนี้ มีความแตกต่างกันระหว่างบทบาทที่ถูกกำหนดโดยสังคม กับบทบาทที่บุคคลแสดงออกหรือปฏิบัติจริง บทบาทที่ถูกคาดหวัง (role expectation) คือ บทบาทที่บุคคลควรปฏิบัติตามที่สังคมกำหนดนั้น ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องตรงกับบทบาทที่บุคคลปฏิบัติจริง

¹⁸ David Dressler and William M. Willis, Sociology the Study of Human Interaction (New York : Alfred A. Knopf Inc., 1976), p. 147 - 148.

¹⁹ David Popenoe, Sociology (New Jersey : Prentice - Hall Inc., 1971), p. 83.

(Role performance) ช่องว่างระหว่างบทบาทที่ดูถูกคาดหวังหรือถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น เกิดขึ้นได้โดยมีสาเหตุหลายประการ คือ

1. บุคคลอาจจะไม่เข้าใจในบทบาทของตนเอง
2. บุคคลอาจจะปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามบทบาทที่ถูกกำหนดด้วยเหตุผลส่วนตัวบาง

ประการ

3. ปัญหาส่วนตัวของบุคคลที่ไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทที่กำหนดได้

พิตยา สุวรรณะชญ²⁰ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า

บทบาทเป็นลักษณะของพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยฐานะ ตำแหน่ง และไต่แบ่งบทบาทออกเป็นบทบาทตามอุดมคติ (Ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมควรปฏิบัติ และบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งจะต้องปฏิบัติจริง โดยอธิบายว่า "บทบาทที่ปฏิบัติจริง" เป็นผลรวมของ

1. บทบาทตามอุดมคติ
2. บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง
3. อารมณ์ขณะแสดงบทบาท และอุปนิสัยของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่
4. ปฏิกริยาของผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง

ไพฑูริย์ ช่างเรียน²¹ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับบทบาทไว้ดังนี้

บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลแสดงจริง นั้น เป็นผลของปฏิกริยาแห่ง

²⁰พิตยา สุวรรณะชญ และกองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน, พัฒนากร ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2510), น.9.

²¹ไพฑูริย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ผลดงวิทยา, 2516), น.31.

บุคลิกภาพของบุคคลที่ครองสถานภาพร่วมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่นที่มาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่เกิดการแสดงบทบาท

จากแนวคิดเรื่องบทบาทดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การที่เรากำหนดเรียกบุคคลหนึ่งว่าเป็นอะไร เป็นการเรียกตามสถานภาพของผู้นั้น สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้มาจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังว่าผู้อยู่ในสถานภาพนั้น จะกระทำการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพ มีลักษณะเป็นพลวัตของสถานภาพ ส่วนการที่จะปฏิบัติจริงอย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

บทบาทคาดหวัง (Role Expectation) คือ การที่บุคคลมีสถานภาพใดสถานภาพหนึ่ง เขาย่อมจะถูกคาดหวังว่าควรมีพฤติกรรมตามที่สถานภาพของเขากำหนดโดยตัวเขาเอง หรือโดยคนอื่น

บทบาทการรับรู้ (Role perceived) เป็นความเข้าใจที่มีต่อบทบาทจริงที่แสดงออกมาโดยผ่านกระบวนการรับรู้ บทบาทรับรู้จะสอดคล้องกับบทบาทจริงหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความถูกต้องของข้อมูล สถานการณ์ และประสบการณ์เดิมของผู้รับรู้ เป็นต้น บทบาทรับรู้จะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับพื้นฐานบทบาทจริง และบทบาทคาดหวังเป็นสำคัญ

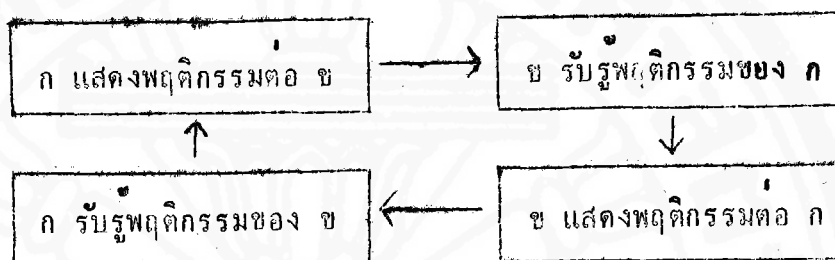
แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ระหว่างบุคคล

(Interpersonal perception)

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทางด้านพฤติกรรม ถือเป็นพฤติกรรมระหว่างบุคคลขั้นพื้นฐาน คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของพฤติกรรมระหว่างบุคคลคือ จะเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกัน กล่าวคือ พฤติกรรมของบุคคลหนึ่งแสดงออกไปกระตุ้นหรือเราให้บุคคลหนึ่งมีพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อพฤติกรรมของบุคคลแรก และในทำนองเดียวกัน พฤติกรรมของบุคคลที่สองก็จะไปกระตุ้นให้บุคคลแรกแสดงพฤติกรรมตอบสนองด้วย ปฏิกริยา

การตอบสนองของบุคคลทั้งสองจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ โดยยี่
มีทั้งสองบุคคลต่างก็ยอมรับ "ความมีอยู่" ของแต่ละฝ่าย หรือต่างก็รับรู้ (ตีความ) พฤติกรรม
ของกันและกัน²²

พิจารณารูปข้างล่างนี้

จากรูปอธิบายได้ว่า พฤติกรรมทางสังคมระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเมื่อ A แสดง
พฤติกรรมบางอย่างกับ B B ก็รับรู้พฤติกรรมที่ A แสดง แล้วมีการแสดงพฤติกรรมสนอง
ตอบต่อ A A ก็รับรู้พฤติกรรมที่ B แสดง และมีพฤติกรรมตอบสนองต่อ B กระบวนการ
นี้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในการศึกษาเรื่องการรับรู้ระหว่างบุคคลมีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง คือ

1. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้รับรู้เอง
2. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกรับรู้
3. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางจิตวิทยาาระหว่างผู้รับรู้กับผู้ถูกรับรู้
4. สถานการณ์ที่การรับรู้เกิดขึ้น

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้รับรู้

นักจิตวิทยาได้พยายามศึกษาว่า ผู้รับรู้ที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติอย่างไรจึงจะเป็น
ผู้รับรู้หรือตัดสินผู้อื่นได้ดี

²² โยธิน ถิ่นสนมูท และ จุมพล พูลภัทรชีวิน, อังแล้วเชิงอรรถที่ 1, น. 78.

จากการศึกษาของ Norman²³ พบว่า คนที่ยอมรับสภาพความจริงของตัวเอง โดยทั่วไปมักมีแนวโน้มที่จะรับรู้หรือตัดสินผู้อื่นได้ถูกต้องมากกว่าผู้ที่ไม่ยอมรับสภาพของตัวเอง

Bossom และ Maslow²⁴ พบว่าบุคคลที่มีความมั่นคง เปิดเผย และเข้าสังคม เก่งมีแนวโน้มที่จะตัดสินผู้อื่นหรือรับรู้ผู้อื่นในแง่ดี และมักให้เครดิตแก่ผู้อื่นโดยแสดงความเป็นกันเอง หรือแสดงบุคลิกลักษณะอื่นใดที่เป็นที่พึงประสงค์ต่อผู้อื่นจนเกินไป

Black²⁵ ทำการศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้ของคนผิวขาวและคนผิวดำโดยการเสนอภาพของนักแสดงอาชีพ 20 คน เป็นนักแสดงผิวขาว 10 คน (ชาย 5 หญิง 5) และผิวดำ 10 คน (ชาย 5 หญิง 5) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา 160 คน (ผิวขาว 80 ผิวดำ 80) แล้วให้ตัดสินว่าภาพที่เห็นนั้นแสดงออกถึงอารมณ์ด้านใด ภาพที่เสนอให้กลุ่มตัวอย่างดูเป็นรูปใบหน้าของนักแสดงที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น โกรธ มีความสุข กลัว ชะแวง เจ็บปวด และเศร้า ผลของการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างผิวดำมีการรับรู้ (ตัดสินรูปภาพได้ถูกต้อง) ได้ดีกว่าพวกผิวขาว ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างความถูกต้องทางการรับรู้ระหว่างเพศของผู้รับรู้ แต่โดยทั่วไปแล้วผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะตัดสินภาพได้ถูกต้องมากกว่าผู้ชาย

23

Norman R.D., "The Interrelationships among Acceptance - Rejection, Self - Other Identity, Insight into Self, and Realistic Perception of Others," Journal of Social Psychology (1953,37) : 205 - 235.

24

Bossom J. & Maslow A.H., "Security of Judges as a Factor in Impression of Warmth of Others," Journal of Abnormal and Social Psychology (1957,55) : 147 - 148.

25

Black H., "Race and Sex Factors influencing the Correctth and Erroneous Perspection of Emotion. Proceeding," 77 Annual Convention. APA. (1969) : 363 - 364.

ตัวแปรเกี่ยวกับผู้ถูกรับรู้

นักจิตวิทยายังมีความสนใจที่จะค้นหาว่าผู้ถูกรับรู้ (perceived person) มีคุณลักษณะเฉพาะประการใดบ้างที่จะมีส่วนช่วยให้ผู้อื่นรับรู้ตัวเขาได้อย่างถูกต้องขึ้น แต่เท่าที่การศึกษามา บ่งชี้ว่ายังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เด็ดขาดแน่นอนลงไปได้ว่า ผู้ถูกรับรู้ที่มีลักษณะใดจึงจะช่วยทำให้เขาถูกรับรู้ได้อย่างถูกต้อง

Wilson²⁶ ได้ทำการศึกษาผลของฐานะทางสังคมที่มีต่อความถูกต้องในการรับรู้ โดยการแนะนำบุคคลผู้หนึ่งต่อกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาในรุ่นต่างกันใน การแนะนำแต่ละครั้งก็มีคำแนะนำที่แตกต่างกันออกไป (ทั้งที่ผู้ถูกแนะนำเป็นคนคนเดียวกัน) โดยครั้งแรกแนะนำว่าบุคคลคนนี้เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ครั้งต่อไปแนะนำว่าเป็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เป็นผู้บริหาร และเป็นศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ แต่ละครั้งที่มีการแนะนำตัวเสร็จเรียบร้อยแล้วเขาจะขอให้นักศึกษาประเมินผลความสูงของชายผู้นั้น ผลจากการศึกษาพบว่า เมื่อฐานะทางสังคมสูงขึ้น กลุ่มตัวอย่างก็ประเมินความสูงของชายผู้นั้นสูงไปด้วย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การรู้ถึงตำแหน่งหรือฐานะทางสังคมของบุคคลมีผลต่อการรับรู้ระหว่างบุคคล

ความสัมพันธ์ทางจิตวิทยาระหว่างผู้รับรู้กับผู้ถูกรับรู้

องค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการในการรับรู้ระหว่างบุคคลคือ ความใกล้ชิดกันทางกายภาพ (physical nearness) หรือความดีของความสัมพันธะระหว่างผู้รับรู้กับผู้ถูกรับรู้

26

Wilson, P.R., "Perceptual Distortion of Height as a Function of Ascribed Academic Status," Journal of Social Psychology (1968, 74) : 97 - 102.

Chowdry และ Newcomb²⁷ พบว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงหรือบุคคลที่ได้รับความนิยมจากสมาชิกในกลุ่มสูงมักจะเป็นผู้มีความสามารถที่จะตัดสินหรือรับรู้สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มได้ดีกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ หรือได้รับความนิยมจากสมาชิกในกลุ่มต่ำ

นอกจากนี้การศึกษาายังพบว่า บุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่มหรือเข้าไปร่วมในกลุ่มทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ มีแนวโน้มที่จะรับรู้หรือตัดสินผู้อื่นได้ดีกว่า ถูกต้องกว่าผู้ที่รับรู้อย่างเป็นบุคคลภายนอก

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

จากแนวความคิดดังกล่าวมาแล้ว ได้นำบางส่วนของแนวคิดและผลงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสรุป และกำหนดตัวแปรเพื่อใช้ในการวิจัยดังนี้คือ

1. ตัวแปรอิสระ (x) ได้แก่

1.1 สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่

- ระดับการศึกษา
- รัศมีรายได้
- ฐานะตำแหน่ง

1.2 ความสอดคล้องระหว่างการรับรู้บทบาทของตนเองของ กสศ. กับ การรับรู้ความคาดหวังของ กปต.

1.3 การรับรู้บทบาทของ กปต.

2. ตัวแปรตาม (y) ได้แก่ ทัศนคติของ กสศ. ต่อ กปต.

²⁷Chowdry, K. & T.M. Newcomb, "The Relative Abilities of Leaders and Nonleaders to Estimate Opinions of their Own Groups," Journal of Abnormal and Social Psychology (1951,47) : 51 - 57.

สมมติฐานในการวิจัย

จากตัวแปรที่กำหนดไว้ดังกล่าว ได้นำมาตั้งเป็นสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้คือ

1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมน่าจะมีผลต่อทัศนคติ
แบ่งเป็นสมมติฐานย่อย คือ
  - 1.1 กสศ. ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันน่าจะมีทัศนคติต่อ คปต.
แตกต่างกัน
  - 1.2 กสศ. ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันน่าจะมีทัศนคติต่อ คปต.
แตกต่างกัน
  - 1.3 กสศ. ที่ดำรงตำแหน่งต่างกันน่าจะมีทัศนคติต่อ คปต.แตกต่างกัน
2. ถ้า กสศ. รับรู้ว่ คปต.คาดหวังในบทบาทของตนสอดคล้องกับการรับรู้
บทบาทของตนเอง กสศ. ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อ คปต.
3. ถ้า กสศ. รับรู้บทบาทของ คปต. ไม่ถูกต้อง กสศ. ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดี
ต่อ คปต.

ชำนาญกหอสมุด